

ZAPISANO JE (5)

Branko Borilović

Readers showed great interest for this column, so the author continues with the publication of the fifth sequel of short abstracts from the rich literature on Montenegro.

Cetinje

Da se Cetinje prvi put pominje u kotorskim notarskim spisima 1. IX 1440. godine.

Cetinje 1482–1982, Cetinje, 1994, str. 61.

Da je Ivan Crnojević na Cetinju 1482. godine podigao rezidenciju-dvorac, a dvije godine kasnije i crkvu posvećenu rođenju Bogorodice, i uz nju manastir kao i sjedište mitropolita, episkopa i kaluđera. Tako je Cetinje postalo prijestonica Crnojevića države, podlovcenske Crne Gore i stalna rezidencija Zetske odnosno, Crnogorske mitropolije.

Cetinje 1482–1982, Cetinje, 1994, str. 68.

Da u Ivan-begovoj gramati koja je nastala 4. I 1485. godine stoje podaci i „pobude koje su ga rukovodile da ozida manastir na Cetinje da tamo provede potonje dane svoga života“.

Cetinje i Crna Gora, Beograd, 1927, str. 19.

Da je današnji Cetinjski manastir podignut 1701. godine na mjestu đe je nekad bio Ivan-begov dvorac. Manastir je podigao rodonačelnik dinastije Petrović vladika Danilo, a isti je rušen dva puta i to 1714. (Ćuprilić) i 1785. (Mahmut-paša Bušatlija).

Cetinje i Crna Gora, Beograd, 1927, str. 27.

Da je prva kuća na Cetinju sagrađena prije Biljarde (1838). U to vrijeme na Cetinju je postojao samo manastir i *Sionica*. Ona je imala izgled najobičnije seoske kuće, a nalazila se na mjestu današnje kafane „Evropa“. Podigao je Negošev brat Pero Tomov i Lazo Jabučanin iz Donjeg kraja, sela pored Cetinja. Poslije ove 1842. godine vladika Rade je podigao posebno kuću bratu Peru pred sadašnjim dvorom, pa zatim Novica Cerović, itd. Već 1870. godine Cetinje ima oko 60 kuća, među kojima je i čuvena „Lokanda“ (1864. godine). Sadašnja „varoš“ je nastala uglavnom u periodu vladavine knjaza Nikole kada je odredio Cetinje za prijestoni grad.

Zetski glasnik, Cetinje, 22. IV 1936. god. str. 2.

Da je oko 1870. godine na Cetinju bilo svega oko 60 kuća. Njihov raspored je, prema vojvodi Simu Popoviću izgledao ovako: „u Dvorskoj ulici na jednoj strani dvor Knjažev, a do dvora kuća vojvode Iva Rakova Radonjića (današnja Gradska kafana, prim. B. B), i do nje kuća vojvode Đura Matanovića (današnji atelje „Dado“, prim. B. B). Na drugoj strani, prema dvoru bio je senat i tu je kuću docnije knjaz darovao Božu Petroviću, svome rođaku, predsjedniku Senata, pošto je o državnom trošku dograđena i popravljena (ova kuća danas ne

postoji, prim. B. B). Do senata je Vukovićeva kuća (Gavro Vuković, prim. B.B), bivšeg sekretara vladčinog, a sada je knjaževa, do nje popa Đura iz Bajica, pa vojvode Petra Vukotića. Od ove dvije ogradio je docnije knjaz Petar Karađorđević svoju kuću (nekadašnje srpsko poslanstvo, danas Etnografski muzej Crne Gore). Do nje je kuća Jefta Vuletina – Vuletića (Belgijsko poslanstvo, prim. B.B.), pa vojvode Miljana Vukova, a prije Novice Cerovića, pa popa Steva Kape, Vuka Ražnatovića i najposlije popa Klisića iz Limljana, a od ove posljednje dvije ogradio je vojvoda pop Ilija Plamenac ovu sadašnju svoju (srušena prije tridesetak godina).

U drugoj ulici, u koju se od Bajica ulazaše u Cetinje i iz koje se između Plamenčeve i Matanovićeve kuće obrće u Dvorsku, bilo je na obje strane skoro podjednako po 25 kuća, a na kraju nje ispriječila se i „Lokanda“.

Popović, Simo: *Memoari*, Cetinje – Podgorica, 1995, str. 28–29.

Da pored Cetinja postoji još jedan grad sa tim imenom, a nalazi se u Češkoj Republici i zove se Cetiye.

Erdeljanović, Jovan : *Stara Crna Gora*, Beograd, 1878, str. 754.

Da je Biljarda ili kako se u početku zvala Nova kuća sagrađena 1838. godine po nacrtu rusa Jakova Ozereckovskog.

Cetinje 1482-1982, Cetinje, 1994, str. 28

Da je Biljarda duga 72,4m a široka 7,5m, dok su dva kraja zgrade imala još po jednu prostoriju i bila su široka po 13,15m. Sama zgrada ima prizemlje i sprat sa 25 odjeljenja (11 u prizemlju i 14 na spratu).

Martinović, Dušan: *Cetinje, postanak, razvoj i turističke mogućnosti*, Cetinje, 1977, str. 59

Da je kralj Nikola podigao svoj dvorac na mjestu zvano „Skenderovina“. Na tom mjestu izginulo je mnogo turskih aga i begova koji su bili većinom porijeklom iz Skadra (Skenderije) a koji su stradali prilikom razaranja Cetinjskog manastira 1692. godine. Za izgrađeni dvorac kralj Nikola je plaćao uobičajenu „laktarinu“ (porez), kao i za dvorski park.

Zetski glasnik, Cetinje, br. 33, 1936, str. 2.

Da je Medovina dobila ime po tadašnjem stanovnicima tog dijela Cetinja Medojevićima (Medovićima) koji su „prepisali baštine crkvi“. O tom poklonu postoji zapis, odnosno testament koji je pisao kaluđer Maksim, ikonopisac.

Cetinje 1482–1982, Cetinje, 1994, str. 82.

Da se današnji dio Cetinja, koji se zove Pod granicom, nekada zvao „Romanovina“.

Jabučanin, Lazo Pop: *Memoari*, Podgorica, 2003, str. 14

Da je reljefnu kartu Crne Gore u Njegoševoj biljardi uradio crnogorski umjetnik Marko Brežanin zajedno sa grupom austrougarskih vojnih kartografa. Reljef je urađen u srazmjeri 1: 10.000. Brežanin je bio prvi evropski umjetnik koji je uradio reljef svoje domovine.

Lompar, Dragica, Borilović, Branislav: *Građa za Crnogorski biografski leksikon*, tom I, Crnogorsko primorje, Cetinje, 2019, str. 49

Da je prema pisanju norveškog kapetana Angela, koji je na skijama prošao Crnu Goru 1893. godine, Cetinje imalo „prekrasan“ vodovod i da se uz pomoć vatrogasnog šmrka svakodnevno polivalo „poznato cetinjsko klizalište“.

Angel, Henrik: *Kroz Crnu Goru na skijama*, Cetinje, 1997, str. 66.

Da je srpski etnograf Jovan Erdeljanović zabilježio da je Cetinjska rijeka izvirala ispod Vranje stijene u Bajicama.

Erdeljanović, Jovan : *Stara Crna Gora*, Beograd, 1911, str. 260.

Da je poznati srpski istoričar Milorad Medaković zapisao da Cetinje leži na „ezeru“ i da kada konj trči, čuje se tutanj. Kaže da je voda potonula ispod kuće Špira Mitrova „a to je u vrh Bajica“.

Medaković, Milorad : *Cetinje crnogorska prijestonica*, Novi Sad, 1894, str. 4.

Da je prof. Radule Vasović ustvrdio da su na Lovćenu bila dva glečera. Time je negirao Jovana Cvijića koji je zapisao da je na Lovćenu bio samo jedan glečer. Svoj stav je detaljno objasnio u ovom radu.

Tragovi ledenog doba u Crnoj Gori, Godišnjica Nikole Čupića, Beograd, XXX, 1911, str. 168-180.

Da je austrijski kartograf Leopold Levina 1917. godine napravio kartu podzemnih voda Cetinja. Na karti se vidi kojim dijelom grada ove vode protiču.

Istorijsko-geografski atlas Crne Gore, Podgorica, 2006, str. 172-173.

Da je čuvena gostiona „Lokanda“ na Cetinju izgrađena ponajviše zalaganjem velikog vojvode Mirka, oca knjaz Nikole i to uz pomoć akcija. Popović kaže: „Na akciji, po 50 fiorina svaka, koje su skupljene nešto u Crnoj Gori, a najviše u Boki Kotorskoj“. Po njegovom opisu zgrada je dosta velika, ali slabo ograđena tako da je ubrzo izgledala kao stara. Dalje kaže da je čitavi objekat prokišnjavao i da je morao držati lumbrelu (kišobran) u „kamaru“, u koju je bio smješten.

Popović, Simo : *Memoari*, Cetinje - Podgorica, 1995, str. 29.

Da su na Cetinju nekada postojala 4 ponora. Jedan je bio kod Čipura, drugi kod Vojnog stana a treći kod Laboratorije (nekadašnji OBOD, sadašnji Univerzitet umjetnosti, prim. B. B), četvrti se otvorio Pod granicom oko 1906. godine. Tada je „sopstvenik“ Popović-Jabučilo (Jabučanin, prim. B.B) kopao temelje za kuću i prilikom tih radova otvorio se ponor.

Bibliografski vjesnik, br. 1–3, 2018, str. 474.

Da je Crnojevića mlin na Cetinju bio „nad rječicom, koja je dolazila iz gornjeg polja pa iza manastira savijala i uvirala u ponor. Korito ove rječice iako dosta zasuto, bilo je još toliko duboko kada se gradio kolski put, da se morao preko nje ozidati kameni most na ulasku u staro Cetinje. A drugi je most bio između Biljarde i Senata. Docnije je zasuto i korito i most, kada su se kuće počele graditi dalje put Bajica.

Popović, Simo : *Memoari*, Cetinje – Podgorica, 1995, str. 40–41.

Da su „u okolini Bokova pronađeni tragovi čovjeka starog 12000 godina“. Ovaj podatak je saopštio minhenski antropolog dr Falk Šup. On je ove tragove pronašao u pećini Koronina, desno od puta koji vodi za Bokovo. Iz pećine je izvadio više od 900 kostiju i kamenog oruđa koji su, prema njegovim tvrdnjama, poticali iz tog perioda.

Cetinjski vjesnik, 1913, br. 70, str. 4.

Da je saksonski kralj Fridrih August u maju 1838. godine posjetio Cetinje. Odsjeo je u Manastiru koji ga je očigledno impresionirao. O gradu je takođe lijepo govorio. Za Njegoša je rekao da se nije mogao „nadiviti impozantnoj figuri Vladičinoj u njegovoj lijepoj odjeći“.

Matica, br. 66, ljeto, 2013, str. 312.

Da je srpska spisateljica Isidora Sekulić, kada je čula da je posjećen stari brijest na Cetinju rekla: „Bolje da je ostao brijest no oni koji su naredili da se poseče“.

Rotković, Radoslav: *Kratka ilustrovana istorija crnogorskog naroda*, Podgorica, 2005, str. 404.

Da je na Spasovdan na Cetinju osveštan kamen temeljac Hipotekarne banke (današnja zgrada Ministarstva kulture Crne Gore).

Zetski glasnik, Cetinje, br. 39, 1934, str. 4.

Da se Ivanov grad ili Soko grad u Crnoj Gori nalazi između Kosijera, Đinovića i Štitara. O ovom gradu opširno je pisala „Bosanska vila“, Sarajevo, 1898, str. 322–323, 339–340, 356–357. kao i mnogi autori među kojim i dr Dušan Martinović. U radu Martinović govori o Stefanici Crnojeviću koji je podigao „grad Soko, iznad današnjeg sela Štitare 11 kilometara sjeveroistočno od Cetinja. Grad je 1411–1444 držao Stefan Vukčić Kosača koji ga je zajedno sa Medunom ustupio despotu. Kao vlasništvo Stefanice Crnojevića Soko grad se pominje 1453. godine“.

Cetinje 1482–1982, Cetinje, 65.

Da je Marjan Bolica (druga polovina 16. v. – prva polovina 17. v), katolički sveštenik, diplomata i pjesnik iz renesanskog Kotora, opisujući Lovćen i njegova prirodna bogatstva, rekao da je zemlja plodna i meka i da u velikim količinama daje ječam, raž i ovas, kao i kvalitetno sijeno. Kaže da je bogat raznovrsnom divljači kao što su medvjed, divlja svinja, vuk, ris, ali i plemenitom divljači poput srne, jelena i divokoze.

Cetinje 1482–1982, Cetinje, 1994, str. 84.

Da je „Narodna riječ“ objavila tekst o podizanju zdravstvene ustanove na Cetinju i sanatorijuma na Lovćenu. U tekstu se kaže da su „ovih dana stigli iz Njemačke dva velika paviljona sa kompletnim namještajem za sanatorijum na Lovćenu“. U paviljonu je bilo mjesta za 90 kreveta. Oprema je stigla u zimskom periodu, pa na Lovćenu nije bilo uslova za rad tako da su bili primorani da sav materijal odlože na Cetinje. U cetinjskom parku je, u isto vrijeme, postavljeno 6 baraka đe je bila „instalirana banja i školska poliklinika“, đaćka vježbaonica, stanovi i trpeze. Dvije kućice su postavljene za higijenski zavod.

Narodna riječ, Cetinje, 11. 12. 1926, str. 1.

Da je na Cetinju 1916. godine otvorena „narodna kuhinja“. U početku kuhinja je brojala 100-tinak korisnika.

Cetinje 1482–1982, Cetinje, 1994, str. 159.

Da se Obilića poljana na Cetinju zvala „Velika livada“ ili „Velja poljana“. Podatak se nalazi u Planu grada iz 1860. godine.

Ilustrovani zvanični almanah-šematizam Zetske banovine, Sarajevo, 1931, str. 242.

Da se u Cetinjskoj opštini nalazi toponim sa imenom „Arbanaški do“. On se nalazi u selu Vrela, nadomak grada. Po predanju, do je dobio naziv po čobanima Arbanasima koji su po padinama Lovćena napasali stoku.

Erdeljanović, Jovan : *Stara Crna Gora*, Beograd, 1978, str. 755.

Da Đinovo brdo, na južnoj ivici Cetinjskog polja, nosi naziv po ličnom muškom imenu Đin, koje je i danas prisutno kod sjevernih Arbanasa. Pretpostavlja se da je u pitanju bio arbanaški stočar, koji je po tom brdu napasao stoku.

Erdeljanović, Jovan : *Stara Crna Gora*, Beograd, 1978, str. 220.

Da se uredništvo „Ilustrovanih cetinjskih novina“ nalazilo u kući Spasića, o čemu svjedoči fotografija koja se nalazi u ovim novinama.

Ilustrovane cetinjske novine, Cetinje, 5. VII.1917, str. 2.

Da je Cetinjanin, arhimandrit Simeon Popović Dajbabski „neko vrijeme bio na Sorboni“ (studirao filozofiju). Pored asketskog života, poznat je i po tome što je sam sebi napravio ćeliju u kamenu, kao i po izgradnji podzemne crkve koju je sam živopisao (sve to stoji u tekstu dr Dušana Martinovića koji je priredio „Memoare“ popa Laza Popovića).

Memoari popa Laza Popovića Jabučanina, Podgorica, 2003, str. 274–25.

Da je 1824. godine na Cetinju svu ljetinu „pohara skakavac“, tako da „ne ostavi od žita ništa, niti se rodi ništa“.

Memoari popa Laza Popovića Jabučanina, Podgorica, 2003, str. 32.

Da su 16. 04. 1926. godine Cetinje posjetili predstavnici Rokfelerove fondacije iz Njujorka, kada su obišli Bakteriološku stanicu na Cetinju. Ista fondacija je boravila na Cetinju i 31. 07. 1926. s ciljem da se uz njihovu pomoć podignu higijenske ustanove u opštinama Cetinje, Podgorica, Ulcinj, Bar, Virpazar i Rijeka Crnojevića.

Narodna riječ, Cetinje, 24. 04. 1926, str. 3.

Da su Cetinjanima toliko dojadile svakodnevne trke, kako automobila, tako i bicikala, pa su građani tražili da se zabrani vožnja posebno u užem dijelu grada. Kažu da se „našim ulicama voze i visoki dostojanstvenici, koji ne mare na propise“. Zato barem treba zabraniti deci „biciklističke šetnje kroz varoš“.

Narodna riječ, Cetinje, br. 17, 1927, str. 3.

Da je na „Gibraltaru Adrije“, odnosno Lovćenu, Austrougarska monarhija bila planirala da podigne spomenik Franju Josifu I i to od bijelog kamena, visine 16-32 metra kako bi bio daleko vidljiv nad morem. „Natjecalo“ se 17 umjetnika sa 100 projekata, a najuspješnijim je proglašen rad akademskog slikara Marka Rašice. Na njemu bi bili utisnuti incijali F. J. I. i datum 11. I. 1916 „kada su naše čete osvojile Lovćen“.

Cetinjske novine, Cetinje, 19. listopada 1916, str. 3.

Da je Pio Pulini (Ankona, 1887 – Rim, 1955, prim. B. B), 1910. godine, naslikao u velikoj sali Italijanske legacije na Cetinju, zidove sa lijeve i desne strane (Danas tih slika nema ili su ostale ispod debelih naslaga kreča, prim. B. B). Njegov unuk je 2016. bio u posjeti Cetinju, a Pulinijeva biografija se nalazi na internetu.

Izvor: Autora ovih redova sa navedenim podatkom upoznao je potomak familije Pulini.

Da malo Cetinjana zna da je velika sala „Ivan Crnojević“ u Vladinom domu bila ukrašena slikama italijanskih majstora. Te slike koje su se nalazile sa lijeve i desne strane (danas postoje samo okviri) je u toku II sv. rata uništio Dima Gerasimović (sin poznatog cetinjskog doktora Gerasimovića, prim. B. B). „Ludi Dima“, kako su ga Cetinjani zvali, bio je neobičan mladić za to vrijeme i prilično kontroverzna ličnost. „Ludovao“ je na motoru cetinjskim ulicama u avijatičarskoj jakni sa crnim cvikerama. Ponašao se jako čudno, a mnogi Cetinjani su smatrali da ima mentalnih problema dok su drugi govorili da je strani obavještajac. Odlaskom u partizane Dima je pokazao pravo lice, jer je sam jurišao na neprijateljske bunkere, čime je iskazao nevjerovatnu hrabrost. Slike koje su krasile zidove Vladinog doma uništio je iz njemu znanih razloga (neki kažu iz velike mržnje prema Musoliniju i fašizmu, prim. B. B).

Tomašević, Bato, *Orlov krš*, Beograd, 2000

Da je po legendi Rijeka Crnojevića nastala kad je Ivan-beg Crnojević otišao u lov na uzvišenje Obod. Ispred jedne pećine iskočio je divlji jarac kojeg su ubili. U isti čas iz pećine je pokuljala takva voda da su se lovci jedva spasili. Od tog doba na istom mjestu stalno izvire rijeka.

Sazdanje Cetinja, Cetinje – Podgorica, 1984, str. 149.

Da je Đevojački vir na Rijeci Crnojevića nastao tako što su Vreljani (selo kod Cetinja, prim. B.B) zbog zloupotrebe njihovih voda od strane žena koje su tu često dolazile iz grada da peru veš, nekoliko njih ubili. Među ubijenima je bila i ćerka Ivan-bega Crnojevića, čije tijelo je bačeno u jedan ponor na Vrelima. Poslije nekog vremena, čobani iz Očevića su našli njenu ruku i prsten sa oznakom Crnojevića. Od tada se mjesto đe je pronađena ruka zove Đevojački vir.

Sazdanje Cetinja, Cetinje – Podgorica, 1984, str. 152.

Da je Cetinje posjetio ministar Rem (kasnije jedan od osnivača nacističke partije), koji je primljen od strane tadašnjeg bana Stanišića, kao i predsjednika opštine g. Zuberu. Bio je oduševljen dočekom. Na kraju je rekao: „Vi imate prekrasnu zemlju“. Posebno je bio impresioniran Lovćenskim serpentinama.

Slobodna misao, Nikšić, godina XIV, 1934, br. 24, str. 2.

Da su u periodu 1937–1938 Cetinje turistički posjetila trojica bliskih saradnika Adolfa Hitlera. Herman Gering bio je na Cetinju 2. 07. 1935. godine kao drugi čovjek Rajha. Ugostio ga je ban Zetske banovine Mujo Sočica. (Zanimljivo je da je na Cetinju živjela sestra ličnog vozača Hermana Geringa, Ermina, udata za J. Martinovića, prim. B. B). Tom prilikom je probao Nikšićko pivo koje mu se jako dopalo. Cetinje je takođe posjetio i Valizer Funk, ministar i potonji guverner *Raischbanke* 1936. godine.

Vijesti, 20. 07. 2014. godine.

Da je 20. 03. 1908. godine na Cetinju formirana Dječja bolnica i to povodom smrti kraljevih unuka Stevana i Stanislava (Mirkovi sinovi). Prvi prilog su dali knjaz Nikola i knjaginja Milena u iznosu od 5.000 kruna. Ubrzo je sakupljeno 18.000 kruna i tim novcem je otpočela izgradnja bolnice.

Brankovo kolo, br. 12, 1908, str. 190.

Da je na Cetinju rođen poznati ljekar Kleant Teodorides. Po nacionalnosti je bio Grk, a isticao se tokom školovanja na Cetinju i Kotoru. Zbog toga je zavrijedio novčanu pomoć knjaza Nikole koji ga je poslao na dalje školovanje u Petrograd. Usljed bolesti se morao vratiti na Cetinje da bi nešto kasnije u Carigradu završio medicinsku školu za vojne ljekare s odličnim uspjehom. Poslije završenih studija vratio se na Cetinje, đe je i umro u 30. godini života (Po nekim podacima bio je prvi seksolog na ovim prostorima, prim. B. B).

Srpski arhiv za celokupno lekarstvo, Beograd, 1895, br. 17-18, str. 594-595.

Da je Ludvik Kuba (češki slikar, muzičar, pisac i profesor Umjetničke akademije u Pragu), pored mnogih crteža i muzičkih djela na temu Crne Gore, napravio i crtež „Barutane“, mjesto đe se danas nalazi spomenik Božićnim ustanicima u Bajicama (od kamena porušene „Barutane“ izgrađen je jedan dio Ljetnje pozornice na Cetinju, prim. B. B).

Kuba, Ludvik, Prag, 1892, str. 62.

Da je Stjepan Mitrov Ljubiša, pišući o Šćepanu Malom, naveo podatke kako su se Crnogorci na „Gospojin dan“ zabavljali na Cetinju: „iza Božje službe i ručka, momčad baca se kamenom s ramena, skače, igra, grabi kape, sječe od jednog maha govedima glave u opklad, vodi kolo oko crkve; a starci po poljani razgovore vode“.

Dubrovnik: zabavnik narodne štedionice Dubrovačke za godinu 1868, Split, 1868, str. 141.

Da je na Rijeci Crnojevića, pored kuće velikog vojvode Mirka Petrovića, bio posijan „jedan do orizom“. Te godine nije najbolje rodio jer je sjeme bilo slabo, ali se osvjedočilo da tu oriz može dobro rađati, tako da će se sijati i u narodnom periodu“.

Orlić, crnogorski godišnjak stari i novi za prostu godinu 1867, str. 41.

Da je, po pisanju Nićifora Dučića, Skadarsko jezero prebogato ribom. Kaže da se čini „veliki lov u mjesecu oktobru pa do marta, kad je dobra od lova godina, može se preko 1000 milijardah uloviti“. Kaže da osim ukljeve (skoranca) „u blato ima još pastreve, krapovah, skakavice, svrage, skobalja, kljenovah itd.“ (Pored ribe „pokrajvođani“ su lovili i rane vrste ptica pa čak i pelikane, prim. B. B).

Orlić, crnogorski godišnjak stari i novi za prostu godinu 1867, Cetinje, str. 44.

Da je u Beogradu obrazovana komisija za podrobno proučavanje mogućnosti isušivanja Skadarskog jezera, regulisanja Bojane i omanjih jezera, blata i močvara u okolini Skadarskog jezera, Bojane i na Primorju zetske banovine. Slična komisija je formirana i u Albaniji.

Epoha, Cetinje, br. 1, 1931, str. 4.

Da stariji ljudi na Cetinju „pamte i tragove neke džamije sa sjeverne strane do bivšeg Ženskog instituta“.

Cetinje i Crna Gora, Beograd, 1927, str. 18.

Da je „Guvernadurnica“ u Cetinjskom manastiru dobila ime po guvernaduru Joku Radonjiću koji je u toj prostoriji bio zatvoren. Zatvorio ga je lično Petar I Petrović Njegoš kao svoga političkog protivnika.

Cetinje i Crna Gora, Beograd, 1927, str. 27.

Da „Hladnica“ u Cetinjskom manastiru ima veze sa Lovčenskom i Cetinjskom pećinom, kao i sa „nedavno pronađenom Lipskom pećinom.“

Cetinje i Crna Gora, Beograd, 1927, str. 27.

Da se ispred Cetinjskog manastira nalazilo guvno, čije su razmjere bile veličine „Car zvona“ Ivana Groznog, a „dignuto“ je 1885. godine. Mjere zvona je lično preuzeo vladika Sava Petrović kada je bio u posjeti Rusiji. Sa toga guvna, koje su Crnogorci zvali „malo“, objavljivani su svi važniji događaji u Crnoj Gori. Nešto dalje od njega nalazilo se „veliko“ guvno, „baš tamo će se danas nalazi Spomenik borcima za narodno ujedinjenje“ (ispred Biljarde, prim. B. B).

Cetinje i Crna Gora, Beograd, 1927, str. 28.

Da je „Tablju“ iznad Cetinjskog manastira podigao Petar II Petrović Njegoš. Tablja je prvobitno zamišljena kao objekat za odbranu manastira. Od te ideje Njegoša su odvratili njegovi najbliži riječima da je nepristupačna za izvlačenje topova. Kasnije su na Tablju iznosili odsječene turske glave (taj običaj je ukinuo kralj Nikola, prim. B. B).

Cetinje i Crna Gora, Beograd, 1927, str. 28.

Da su i u vrijeme Petra II bili prisutni mito i korupcija. Znajući to, knjaz Danilo je sve radio kako bi to zlo iskorijenio. Njegovim dolaskom na presto „ogrijalo je sunce Crnu Goru“

kaže pop Lazo. „Izagna je mito da mu nema traga, izagna lupeže i učinje da sve države Crnu Goru priznaju nezavisnom“.

Memoari popa Laza Popovića Jabučanina, Podgorica, 2003, 15.

Da se „Biljarda“ prvobitno zvala „Nova kuća.“ Biljardom su je Crnogorci nazvali zbog društvene igre zvane bilijar. Vladika Rade je u Biljardi napisao „Gorski vijenac“, a u njoj su kasnije živjeli knjaz Danilo i kralj Nikola, sve dok 1864. godine nije podigao sebi dvorac.

Cetinje i Crna Gora, Beograd, 1927, str. 30.

Da je na Cetinju 20. jula 1906. godine otpočela sa radom Crnogorska banka. U banci su uzeli učešće svi „viđeniji ljudi u Crnoj Gori.“ Akcionari su bili iz gotovo svih krajeva Balkana, kao i Evrope (u izvornom tekstu su pobrojana njihova imena, prim. B. B). Crnogorska banka ima veze sa svim novčanim zavodima u „Jevropi“, i to sa „Lidvobank Kredit Austrihen, Viener Bank Verien, Ustredni Bank, Živnostenska Banka, itd. Beč, Anglo Paris i svuda će ima filijale, Carigrad, Milano. Ulozi na štednju dostigli su „gotovo pola miliona kruna“. Za potrebe banke otkupljen je plac na kojem će se graditi zgrada i to blizu „doma Knj. Vlade.“

Ujedinjeno srpstvo: prvi srpski ilustrovani kalendar u Americi za godinu 1910, Čikago.

Da je čuveno zvono Ivana Crnojevića skinuto 1934. godine sa Cetinjskog manastira pod izgovorom da je oštećeno i napuklo, a zatim prebačeno u Srbiju, tačnije u Vojvodinu, i pretopljeno. Od njega je vojvođanska gospoda pravila kvake na ulaznim kapijama. Crnogorci su zvono, inače, koristili u rijetkim prilikama, kao što je bilo rađanje prijestolonasljednika Danila ili kada je crnogorska vojska odnijela veličanstvenu pobjedu na Vučjem dolu.

Adžić, Novak: *Zvono Ivana Crnojevića*, www.montenegrina.net

Da su Austrijanci, 19. 01. 1915. godine, bombardovali Cetinje s „pet bombi, koje su eksplodirale u blizini Dvorca Nj. Kr. V. Knjaza Našljednika Danila, Bolnice Danilo I i Ruskog poslanstva“. Bombe nijesu izazvale veću štetu osim što su popucala „mloga staklena oka“. Bombardovanje se ponovilo i 15. 02. 1915. godine.

Vjesnik, Cetinje, 23. 01. 1915. godine, str. 1.

Da je plac na kojem je izgrađeno Francusko poslanstvo na Cetinju, otkupljeno od protođakona Filipa Radičevića. Ugovor je sklopljen 31. 12. 1899. godine. Ubrzo se ispostavilo da je prostor nedovoljan za takvu arhitektonsku zamisao, pa je otkupljen i susjedni plac površine 999 m² od Milutina Vukotića. Kasnije je otkupljen i plac sudije Baja Gardaševića, tako da je dobijen prostor od 3300 m². Kamen za izgradnju poslanstva nađen je na desetom kilometru puta od Cetinja ka Njegušima. To je najstarija zgrada sa armirano-betonskom konstrukcijom u Crnoj Gori.

Arhitektonska istraživanja zgrade bivšeg Francuskog poslanstva na Cetinju, Cetinje, 2014. str. 11.

Da je prva banka (založnica) u Crnoj Gori osnovana na Cetinju još davne 1864. godine. Podatke o prvoj banci (založnici) pronašao je prof. D. Vuksan u Državnom arhivu Crne Gore. Banka je osnovana 11. novembra 1864. godine i radila je punim kapacitetom do kraja februara 1868. godine.

Zapisi, Cetinje, knjiga III, sveska 1–2, jul – avgust 1928, str. 51–55.

Da zdrava planinska voda sa Obzovice kod Cetinja nosi naziv po šćeri kralja Nikole „Velika Knjeginja Milica“, koja je ovu vodu o svom trošku dovela 1891. godine do Cetinja.

Čitanka za četvrti razred osnovnijeh škola, Državna štamparija, Cetinje, 1897, str. 235.

Da je Nj.V. kralj Nikola Petrović-Njegoš dao prvi prilog za podizanje džamije na Cetinju.

Cetinjski vjesnik, Cetinje, br. 100, 18. XII 1910, str. 4.

Da se Iso Boljetinac, vođa Arnautske pobune 1910. godine, jedno vrijeme „poslije sloma pobune“ krio na Cetinju.

Stanojević, Stanoje : *Narodna enciklopedija*, knj. I. A-3, str. 225.

Da je krajem 1903. i početkom 1904. godine na Cetinju trebalo da se podigne „Ruski hram“ i to u neposrednoj blizini Ruskog poslanstva. Za tu potrebu, po odluci ruske Vlade, Rusko poslanstvo otkupilo je 13.000 m² zemljišta od Steva Popovića za 28.000 kruna. Drugi dio placa knjaz Nikola je otkupio od Mihaila Popovića i poklonio za izgradnju ovog hrama. Međutim, do njegove izgradnje nije došlo zbog pogoršanja crnogorsko-ruskih odnosa. Knjaz Nikola je poslije povratka iz Beča 1906. godine, na sastanku sa ruskim diplomatskim predstavnikom E. F. Štejnomo, saopštio da gotovo čitavo stanovništvo Cetinja negoduje „protiv religiozno-separatističkih stremljenja Rusije“ i da, kako je zabilježeno, ni jedan građanin neće preći prag toga hrama.

Raspopović, Radoslav: *Crna Gora i Rusija*, Beograd - Podgorica, 2005, str. 308-310.

Da je 21. VIII 1910. godine bio postavljen kamen temeljac za Sabornu crkvu na Cetinju koja je trebalo da se izgradi uz pomoć Rusije. Lokacija je bila određena između Biljarde i Vladinog doma.

Raspopović, Radoslav: *Crna Gora i Rusija*, Beograd – Podgorica, 2005, str. 315.

Da je na Cetinju trebalo da se izgradi 1910. godine veliki tržišni centar poput današnje „Delte“. Takođe je trebalo da se izgradi i kapelica.

Berkuljan, Aleksandar: *Nerealizovani arhitektonski planovi u Knjaževini/Kraljevini Crnoj Gori*, april 2018.

Da je Marjan Bolica još u XVII vijeku zapisao da Cetinje ima četiri fontane.

Pavlović, Milan J.: *Vodič Cetinja*, Marselj, 1901, str. 9.

Da je skulpturu Crnogorca ispred zgrade Hipotekarne banke (1936), danas Ministarstva kulture, na Cetinju izradio vajar i profesor na Umjetničkoj školi u Beogradu, Ilija Kolarević. Kolarević je rođen u Velikom selu kod Beograda 24. 05. 1894, đe je i umro 3. 02. 1968. godine.

Izvor: B. Borilović.

Da je skulpturu Crnogorke ispred zgrade Hipotekarne banke (1936), danas Ministarstvo kulture, na Cetinje izradio vajar Petar Palavičini (Korčula, 15. 06. 1887 – Dubrovnik, 1958). Palavičini je bio češki đak, studirao je u Pragu vajarstvo, a apsolvirao na Likovnoj akademiji u Beču. Predavao je na Umjetničkoj školi u Beogradu.

Izvor: B. Borilović.

Da je jedna karijatida na Lovćenu rađena po liku Podgoričanke Vere Nedić-Sekulić. Njenu fotografiju uradio je Jovan Marić iz Podgorice. Po Meštrovićevom izboru Verin lik izvajao je splitski umjetnik Andrija Krstulović.

Prvi program RTV Crne Gore, 12. IX 2020. god.

Da je cetinjski slikar Predrag Gazivoda, ušao u svjetsku enciklopediju slikara naivaca. Njegove slike sa motivima Skadarskog jezera su obišle svijet.

Bihalji, Oto-Merin : *World enciklopedia of naive*, Beograd, 1985, str. 255–256.

Da je 30. 09. 1692. godine, lagum u Cetinjskom manastiru zapalio Vukosav Vučetin, po nekim podacima Donjokrajac. „Lagum je bio zapaljen kada je paša ulazio u manastir“ đe je već bila sva njegova prasnja. Oborena je čitava lijeva strana manastira i pri tom je poginulo „mnogo čeljadi“. Vukosav je „sašao“ istog dana u Kotor i izvijestio Providura da je zapalio lagum.

Lovčenski odjek, Cetinje, br. 2-3, 1925, str. 115.

Da je prvi poginuli francuski vojnik na Lovčenskom frontu 1915. godine sahranjen pred crkvom u Bajicama.

Martinović, Srđa: *Crnogorska vojska 1854–1916*, Cetinje, 2018, str. 729.

Da je francuski maršal Marmon jednom rekao za Cetinje: „Najzad predlagao sam po ugledu na Rimljane i na Karla Velikog da se deportira jedan dio stanovništva i da se uputi, na primjer, da krči put kroz pustare u Cajstu (Holandija)“. Na sreću ovaj njegov prelog nije prošao, jer se predlog „ne dopada imperatoru“.

Lekić, Dušan: *Spoljna politika Petra I Petrovića Njegoša*, Cetinje, 1950, str. 232.

Da je „dvorski maršal tih dana predlagao, pod uticajem grofa Luja Vojnovića (sekretar knjaza Nikole, ministar pravde Knjaževine Crne Gore, opunomoćeni poslanik Crne Gore u

Vatikanu, prim. B. B), da se izvrši trampa, tako da se Crnoj Gori da Skadar, a Austro-Ugarskoj Lovćen“.

Zapisi, januar 1928, str. 79.

Da je stric poznatog srpskog pjesnika Stevana Raičkovića, Jovan (po rođenju Crnogorac) pričao sinovcu Stevanu o posjeti Bernarda Šoa Cetinju 6. 06. 1929. godine. Kaže da su mu Cetinjani postavili „ćilim“, da preko njega pređe iz auta do hotela. Šo, kao skroman čovjek, vješto ga je izbjegao, preskočio na travnjak i tako ušao u hotel. Sve dane provedene na Cetinju padale su poznate cetinjske kiše koje mu nijesu dozvolile da razgleda grad i upozna se sa crnogorskom kulturom. Zato je poslije više godina pisao gazdi hotela „Pada li još kiša?“. (U beogradskoj „Politici“ objavljena je slika Bernarda Šoa na ulazu u hotel Prag, prim. B. B).

Razgovor sa Stevanom Raičkovićem vodio je Miroslav Maksimović, Izvor: Internet.

Da je 27. 10. 1936. godine asfaltirana glavna ulica na Cetinju, danas Njegoševa ulica. „Asfaltiranje je izvršila Država, a delom i Banovina“.

Politika, Beograd, 27. X 1936. godine.

Da je prvi automobil na Cetinje, a i na Balkan stigao 1903. godine. Automobil je služio za prevoz robe i putnika. Saobraćao je na liniji Kotor – Rijeka Crnojevića – Podgorica – Danilovgrad – Nikšić.

Martinović, Dušan J.: *Cetinje, postanak, razvoj i turističke mogućnosti*, Cetinje, 1977, str. 259.

Da je Aleksa Vukov Martinović bio dopisnik „Praviteljstvenog Vjesnika Petrograda“, ruske telegrafске agencije i londonskog „Rojtera“.

Matica, br. 77, proljeće 2020, str. 473.

Da je Filip D. Prlja bio u gardi predsjednika SAD. Gardu je sačinjavalo 16 gardista, od kojih 12 Amerikanaca, 1 Englez, 1 Francuz, 1 Irac i 1 Crnogorac. Prlja je bio rodom sa Ljubotinja, Riječka nahija.

Cetinjski vjesnik, br. 86, 1906, str. 2.

Da je kovanu ogradu oko francuskog poslanstva na Cetinju radio niko drugi nego Kartije.

(njegov znak i potpis nalazi se na ulaznim vratima poslanstva).

Izvor: B. Borilović

Da se liberali na Cetinju pominju još početkom XX vijeka. „Bilo je pomena da su se naši Liberali negde na nekoj strani angažovali, a da li je to na Cetinju, u Petrogradu, Beču, Carigradu ili Ženevi? – To se još nije moglo utvrdo reći.“

Ogledalo, Beograd, 1903, str. 21.

Da je na Cetinju formirana Knjaževska Crnogorska biblioteka i muzej. Prostor za ovu kulturnu ustanovu obezbijeđen je u Zet-skom domu. Nadzor o pomenutoj ustanovi vodilo je Ministarstvo prosvjete i crkvenih poslova.

Brankovo kolo, Sremski Karlovci, 1897, str. 94.

Da je krvna osveta koja je vladala između Bajica i Donjo-krajaca za 13 godina odnijela 73 muške glave (netrpeljivosti su počele oko 1812. godine, a završile se 1830, prim. B. B).

Bratstvo, Beograd, 1902, str. 374.

Da je novosadski most preko Dunava porušen 1941. godine „pod komandom hrabrog poručnika Sava Popovića sa Cetinja“ (Savo Perov Popović je bio iz Humaca pored Cetinja, prim. B. B).

Politika, 05. 04. 1996, str. 10.

Da je crnogorski revolucionar Nikola Lekić, pored pseudonima „Goranin“ imao i drugi „Vuk Borilović“ (ličnost iz „Gorskog vijenca“, prim. B. B).

Marković, Milorad : *Nikola R. Lekić Goranin*, Bar, 1983.

Da je Šutan Borozan sa Bokova pobijedio u dvoboju francuskog oficira, i to glavom. Naime, jedan francuski oficir je izazvao crnogorskog vojnika na dvoboj, ali ne sabljama nego glavama. Francuz nije imao sreće jer je u sudaru sa Šutanom ostao mrtav na megdanu.

Pobjeda, 11. 01. 2015, str. 14.

Da je Kamilo Morgan u svojem putopisu o Crnoj Gori zapisao da se na Obodu (Rijeka Crnojevića), u samom brdu nalazi „pećina u koju može stati pedeset hiljada ljudi, a koja se ispod zemlje prostire do Kotora“. Iz nje izvire „crnogorski Misisipi, Rijeka Crnojevića“.

Morgan Kamilo : *Crna Gora*, Podgorica, 2004, str. 69.

Da je legendarni predsjednik Italije Sandro Pertini boravio u Crnoj Gori povodom proslave 40-to godišnjice formiranja (1943) jedinice „Garibaldi“. Tom prilikom je posjetio Pljevlja (grad će je formirana jedinica), Podgoricu (će je postao počasni građanin, prim. B. B) i Cetinje. Na Cetinju je obišao Državni muzej i Manastir a na poklon je dobio sliku Dimitrija Popovića „Leonardov anđeo“.

Pobjeda, Podgorica, 23. 09. 1983, str. 1.

Da je 1870. na Cetinju izgrađena „nova zgrada za tamnicu“. Podignuta je na „zdravu i zgodnu mjestu“, sa dobrim unutašnjim rasporedom. Prije nje, „u knjaževini su postojale tri tamnice i to

na Cetinju, na Rijeci Crnojevića i u Dodošima“. Tamnice na Rijeci i Dodošima nijesu bile uslovne „zbog nezdrava barovita podneblja“ pa su bile napuštene, dok je na Cetinju podrum Cetinjskog manastira takođe bio neuslovan. Broj zatvorenika u tom periodu kretao se od 40 do 50.

Orlić: crnogorski godišnjak stari i novi za prostu godinu 1865, Cetinje, 1865, str. 74-75.

Da je vladika Visarion Borilović-Bajica još „pre svoje hirotonije, 1682, dao izraditi u manastir Hilandar cisternu za vodu. Zapis je sačuvan na cisterni“.

Enciklopedija pravoslavlja, knj. I, A-7, Beograd, 2002, str. 379.

Da je Aleksa-Lesko Saičić tri puta ranjavan u u Rusko-japanskom ratu. Prvi put je ranjen u Jun-džu-anu, drugi put u Pej-an-čanu u Koreji, a treći pod Labatajem u Mandžuriji. Koliko je bio hrabar govore stihovi: „Saičiću sa zelena Lima, koji vazda bješe međ prvima“. Sahranjen je na Cetinju pred Vlaškom crkvom.

Glas Crnogorca, Cetinje, br. 16, 1911, str. 2.

Da je na knjaza Nikolu pokušano više atentata. Jedan od njih desio se na Cetinju, a vezan je za ime Frančeska Bastijančića, koji je 1864. godine pokušao da ubije knjaza Nikolu preko bilijskog štapa. Naime, bilijski štap koji je namjeravao da pokloni knjazu bio je napunjen eksplozivom tako da bi prilikom udara u kuglu, preko inicijalne kapisle, došlo do eksplozije. Na sreću, zavjera je na vrijeme otkrivena, a crnogorska politička emigracija koja je naručila ubistvo i ovog puta nije uspjela u svojem naumu.

Andrijašević, Živko : Nacija s greškom, Cetinje, 2004, str. 253.

Da je komandant Britanske brigade u Kanadi, zadivljen hrabrošću Jovana Pera B. Martinovića koji je u 53. godini umro od posljedica „zagužljive bombe“ i zadobijenih rana, rekao: „Kada bih imao hiljadu vojnika kao Jovana Martinovića, zauzeo bih Berlin“.

Zeta, Podgorica, 11. 12. 1938, str. 5.

Da je diplomata i poznati izdavač i publicista Bato Tomašević preživio pad aviona koji je letio na relaciji Beograd – Minhen – London. Avion je iz trećeg pokušaja poletio sa minhenskog aerodroma i ubrzo se srušio. Neposredno prije pada, Bato je promijenio mjesto sa stjuartom što se kasnije pokazalo da je bilo sudbonosno za njega. Stjuard je poginuo, a Bato preživio. (Bato je putovao sa fudbalerima Mančester junajteda, primj. B. B).

Tomašević, Bato : *Orlov krš*, Beograd 2000, str. 520-521.

Da je Cetinjanin Bato Tomašević pokrenuo prvu komercijalnu radio-stanicu u istočnoj Evropi, iz kojeg je nastao poznati beogradski Studio B. Takođe je bio i prvi urednik televizije YUTEL. Ova TV je počela sa radom 1990. godine sa zadatkom da u poplavi nacionalističkih i šovinističkih medija bude glas razuma, to jest da pravovremeno i objektivno izvještava sa čitavog prostora bivše Jugoslavije. Bio je takođe i poznati i priznati izdavač, a i pokretač poznate Motovunske grupe.

Tomašević, Bato: *Orlov krš*, Beograd, 2000.

Da su jugoslovensku (Cetinjanka) ambasadoru Stanu Tomašević u Norveškoj tamošnje novine dočekale sa naslovom: „Dobro došla po drugi put u Norvešku“. Takvi naslovi Stani su bili vema čudni tim prije što se ona po prvi put nalazila u toj prijateljskoj zemlji. Enigma je brzo razriješena i to preko tamošnje štampe. Naime, engleski avioni su 1944. godine prosto „zatrпали“ Evropu, pa i Norvešku, lecima sa

likom lijepe Titove partizanke. Čitajući te tekstove shvatila je da su novinski članci nastali na tim saznanjima. U toj zemlji dobila je i umjetničku sliku koja je izrađena u neobičnim okolnostima. Naime, jedan letak sa njenim likom došao je u ruke borca norveškog pokreta otpora slikara Taraldsena. On je kičicom koju je napravio od sopstvene kose a inspirisan lijepom partizankom naslikao Stanin lik.

Tomašević, Bato: *Orlov krš*, Beograd, 2000, str. 570-571.

Da je Mihail Kaluđerović, rodnom iz Čeklića i nastanjen u Odesi, poslao obnovljenoj crkvi u svom selu „ikonu sv. Ilije u bogato izrađenom pozlaćenom okviru i jedno prekrasno kandelu“.

Glas Crnogorca, Cetinje, br. 13, 28. 03. 1892, str. 4.

Da je „Cetinjski vjesnik“ objavio neobičnu vijest koja glasi: „Izgubljena je jedna violina na putu od Bukovice do Cetinja. Ista je ispala iz automobila. Ko je nađe dobiće pristojnu nagradu.“

Cetinjski vjesnik, br. 26, Cetinje 1910, str. 4.

Da je, prilikom pomena o gradnji rimokatoličke crkve na Cetinju, knjaz Nikola najprije čestitao „Voskresenje Hristovo“ a zatim rekao: „Još vam javljam, da sam vam dozvolio, da možete na Cetinju zidati vašu crkvu, a i ja ću vam pripomoći“.

Bosansko-hercegovački istočnik, sveska IV, Sarajevo 1896, str. 136.

Da u Petrovom dolu (Čeklići) postoji nadgrobni spomenik na kojem piše da je Vukić Milošev Mirković živio od 1775. do 1907. godine, znači 132 godine.

Autor ovog zapisa posjeduje sliku.

Da je Vijala de Somijer u svom putopisu po Crnoj Gori zabilježio da u selu Milijevići – Čeklići u jednoj porodici živi

7 generacija. Najstariji član familije imao je 117 godina, a najmlađi 2 godine.

Vijala de Somijer, *Istorijsko i političko putovanje u Crnu Goru*, Cetinje, 1995

Da je 8. oktobra izašla knjaževa odluka po kojoj se otvara gimnazija na Cetinju. „Današnji pensionat na Cetinje preobraća u realnu gimnaziju“. To je bila, po pisanju lista, prva gimnazija u Crnoj Gori.

Srbadija, *Beograd 1881*, sv. 10, str. 479.

Da je na Cetinju 28. 10. 1901. godine otvorena prva ženska radnička škola. Škola se zvala *Ženska radnička škola knjeginje Jolande*, po imenu ćerke kralja Viktora Emanuela i kraljice Jelene. Škola je imala za cilj širenje ljubavi prema radu.

Spomenik: ilustrovani list za decu, Pančevo, br. 12, 1901, str. 187.

Da je Mitropolit Ilarion (1863–1882) zabranio da se u „manastirsko“ čuvaju koze. Naredbu je izdao iz razloga što su okolna brda bila „goli krš“ zahvaljujući upravo kozama (što će reći da to nije bio komunistički izum, prim. B. B).

Popović, Simo: *Memoari*, Cetinje – Podgorica, 1995, str. 23.

Da je Mitropolit Ilarion našao u crkvi u selu Bjeloši, nadomak Cetinja, sliku vladike Petra I „na platnu masnom bojom rađenu“. Ista je predata knjazu Nikoli „misleći da će mu učinjeti veliko zadovoljstvo, jer od prvijeh vladika Petrovića nije niđe ostavljeno njihovijeh slika. Sliku je po svoj prilici uništio isti knaz, iz razloga da bi u narodu ostala slika Petra I koja je izmišljena a rađena je za potrebe spomenice proslave pedesetogodišnjice knjaževine.“

Popović, Simo: *Memoari*, Cetinje – Podgorica, 1995, str. 36.

Da je 25. novembra 1493. godine u selu Releze rođena Blažena Ozana. Ćerka je „kršne Crne Gore koja je krvlju svojih sinova, prolivenom za krst časn i slobodu zlatnu, napisala istoriju koju vrijeme neće izbrisati...“

Don Niko Luković: *Blažena Ozana Kotorska*, Jubilarno izdanje povodim 400. godišnjice smrti, Kotor, 1965.

Da je 27. 12. 1898. godine na Cetinju rođena unuka poznatog vojvode, junaka i pisca Marka Miljanova, Olga Ivanova Lazović. Olga je bila američka spisateljica, plesačica, kompozitor, filozof i učiteljica. Za života je napisala pet knjiga iz filozofije i komponovala oko četrdeset kompozicija. Bila je udata za američkog arhitektu Frenka Lojda Rajta. Dugo godina je bila na čelu Rajtove fondacije.

The life of Olgivanna Lloyd Wright Reviewed by Architects and Artisans, Dostupno na: ORO Editions-Publishers of Architecture, Art and Design Website, url: <https://www.oroeditions.com/2017/09/12/-the-life-of-olgivanna-lloyd-wright-reviewed-by-architects-and-artisans/>, prevod: K. B.

Da se u Ćeklićima pominju „neki katolici“. Naime, pojam katolika u selu Ćeklići Kovijanić veže sa vladavinom Stevana Crnojevića, a ne Balšića.

Kovijanić, Risto: *Pomeni crnogorskih plemena u Kotoru, Cetinje*, 1963, str. 200.

Da su „tamničari“ u cetinjskoj tamnici imali velike slobode. Ispred tamnice su „igrali i pjevali, skakali, bacali se kamenom s ramena ili je jedan pjevao uz gusle, a drugi se okupili i slušali ga. Niko od njih nije pokušao da bježi, a mogao je lako u svako doba“. Jednom je jedan utekao, ali se brzo vratio sam „jer doma nije smio, a u svijet nije htio“.

Popović, Simo: *Memoari*, Cetinje – Podgorica, 1995, str. 38.

Da je početkom 1887. godine na Cetinju osnovano „Knjaževsko Crnogorsko povlašćeno parabrodsko društvo“ sa sjedištem u Baru. Društvo je imalo 78 članova. Predsjednik Osnivačkog odbora je bio Jovan Pavlović, a potpredsjednik Gavro Vuković.

Pristan: grad kojeg nema, Bar, str. 50.

Da je Anto Gvozdenović, iz Vučjeg Dola (Čeklići – Cetinje), ljekar u Rusko-japanskom ratu, poslije pogibije komandanta jedinice preuzeo kontrolu nad njom. U toj borbi jedinica kojom je komandovao izvojevala je pobjedu. Ruski car Romanov je Gvozdenovića unaprijedio u čin generala, ali ga je ujedno i kaznio jer je preuzeo komandu bez dozvole.

Izvor: Internet

Da je Anto Gvozdenović predstavljao Moskovski univerzitet na međunarodnim studenstkim kongresima u Berlinu i Londonu i predvodio rusku delegaciju.

Batrićević, Đuro: *Dr. Anto Gvozdenović – general u tri vojske*, Cetinje 1994, str. 57.

Da je za vrijeme austrougarske okupacije 1916–1918. godine, postojala žičara zvana „trajzban“ i da je saobraćala na relaciji Kotor – Cetinje.

Martinović, Dušan: *Cetinje, postanak, razvoj i turističke mogućnosti*, Cetinje, 1977, str. 259.

Da se na „sintetičkoj mapi“, koju je objavio dr Rotković, u Polablju sa oko 300 toponima nalaze i toponimi Cetinje, Cetinjsko polje, Ceklin, Bjelice, Trnovo, itd.

Rotković, Radoslav: *Odakle su došli Crnogorci*, Podgorica, 2000, str. 167.

Da je majka Jovana Martinovića, Jovanka, 2–3 mjeseca dojila novorođenog sina knjaza Petra Karađorđevića, Andriju, koji je nažalost živio samo 50-tak dana.

Matica, Podgorica, br. 54, ljeto 2013, str. 614.

Da je Mejhju Atol za Cetinje rekao: „Ako je Cetinje najmanja prijestonica na svijetu onda je i mjesto sastajanja senata bez sumnje najveće na planeti jer se drži pod otvorenim nebom“.

Matica, Podgorica, ljeto 2014, str. 275.

Da je početkom maja 1945. godine u Argentini, u gradu Sans Penji, povodom završetka Drugog svjetskog rata, veliku čast doživjela Vidosava Martinović, koja je bila prvi govornik na velikom mitingu u ime organizacije *Junta de la Victoria*.

Crnogorci u Južnoj Americi, Podgorica, 2012, str. 69–70.

Da su na Cetinju gostovali članovi PEN kluba 1930. godine. Goste je pozdravio pred punom salom Dušan Vuksan i poželio im prijatan boravak. Na skupu su govorili „, g. Grol (Milan, jugoslovenski pisac i političar, prim. B. B), Bogdanović (Milan, srpski pisac i književni kritičar, prim. B. B), Mladenović, Krklec (Gustav, hrvatski književnik, prim B. B), Kulundžić“.

Zapisi, Cetinje, januar, 1930, str. 375.

Da je na zgradi Srpskog poslanstva postojala ploča sa tekstom: „U ovom domu rodio se Nj. V. Aleksandar I Karađorđević kralj Jugoslavije 17 (4) XII 1888“, o čemu svjedoči fotografija.

Zetski glasnik, 1931, br. 42.

Da je Austrougarska monarhija iznad Ljetnje pozornice na Cetinju 1916. godine izgradila utvrđenje. Te podatke sa fotografijom, pronašao je poznati historičar Jevto Milović u *Bildarchiv-u*, u Beču.

Utvrđenje je imalo toranj koji je podsjećao na džamiju. Bio je okrugao i imao je na donjem i gornjem spratu po jedan prozor. U gornjem dijelu tornja, bio je uklesan Venecijanski lav.

Za mnoge Cetinjane ovo utvrđenje je bilo neobično, te su ga neki nazivali džamijom, a neki Venecijanskom tvrđavom. Nažalost, figura lava je bila inspirativna za mnoge nesavjesne građane, koji su na njemu vježbali svoje streljačke sposobnosti. Tako oskrnavljeno i uništeno utvrđenje, jula 1951. godine je porušeno, a njegov kamen je uzidan u jedan dio Ljetnje pozornice. U tekstu je objavljena i fotografija utvrđenja.

Bibliografski vjesnik, Cetinje, br. 3, 1982, str. 113–114.

Da su u periodu 1887–1891. godine pratili i bilježili klimatske promjene na Cetinju engleski konzul Baring, prof. Filip Jergović (ministar finansija 1910–1912 i jedini gradonačelnik Cetinja katoličke vjeroispovijesti, prim. B. B) i Ljepava (Jovo, porijeklom Ivanišević iz Crne Gore, direktor Cetinjske gimnazije, prim. B. B)

Delo, Beograd, 1894. god. str. 165, Zum Klima von Cetinje (meteorologische zeitschrift, X. e, 157), 1893.

Da je skicu groba Baja Pivljanina, koji je trebalo da se izgradi na Cetinju, napravio Dragiša S. Milutinović, sin Sima Milutinovića Sarajlije.

Srpske ilustrovane novine 1881, br. 2, str. 29.

Da se Boško Matov Vujović iz Mikulića, oženio u 85. godini i dobio sina. Njegov jedinac sin je hrabro poginuo na Tarabošu, pa se na nagovor sinovaca i rođaka ponovo oženio i u tim godinama dobio još jednog sina.

Crna Gora, 1923, br. 64, str. 3.

Da je nekada kroz selo Štitare tekla rijeka, čiji je tok išao preko Releza i Zagore. Ova rijeka se spuštala niz Carev Laz i ulivala u Skadarsko jezero, kod Karuča.

Erdeljanović, Jovan: *Stara Crna Gora*, Beograd, 1978, str. 51.

Da li znate koja planina u Crnoj Gori se zove Monte Sella? Monte Sella je nadaleko čuvena i opjevana planina Lovćen.

Godišnjak pomorskog muzeja u Kotoru, Kotor, knj. XI, 1963, str. 141.

Da su se nadaleko poznati Cetinjski parkovi (danas Njegošev i Trinaesti jul) počeli podizati u periodu od 1891. do 1894. godine.

Martinović, Dušan: *Cetinje – postanak, razvoj i turističke mogućnosti*, Cetinje, 1977, str. 73

Da su braća vajara Janka Brajovića, Spasoje (upravnik na dvoru i jedno vrijeme prevodilac kralja Nikole) i Mileta (bavio se agronomijom), često putovali u Italiju kako bi nabavljali sadnice za cetinjske i nikšićke parkove.

Matica, br. 73, Podgorica, 2018, str. 353–392.

Da je barjaktar Ivo Nikolin Martinović iz Bajica učestvovao u 33 boja. Ivo je živio u vrijeme tri Petrovića: Petra II, knjaza Danela i kralja Nikole. U periodu od 1831. do 1879. godine, Ivo je svojom hrabrošću zavrijedio 8 medalja, koje je s ponosom nosio.

Politika, 21. 01. 1923, str. 7.

Da je Vaso Đikanov Martinović bio zatočen u skopskom zatvoru zajedno sa Branislavom Nušićem. U zatvoru su proveli 40 dana. Dogovorili su se da, ako živi izađu na slobodu, jedan drugome dođu u svatove. Pošto su oslobođeni, Vaso Đikanov je na poziv Branislava Nušića bio jedan od glavnih zvanica na njegovoj svadbi. Vaso je sa Cetinja stigao na bijelom konju u

crnogorskoj nošnji i dobio je čast da predvodi svadbenu povorku.

Crnogorski anali, Podgorica 2017, br. 12.

Da je na Balkanu prvi telefon instaliran na Cetinju i to 1900. god. u dvoru knjaza Nikole. Telefone su, pored knjaza, još dobili prestolonasljednik Danilo i kancelarija Velikog suda u Biljardi. Krajem 1904. godine telefon je uveden i u Poštansko-telegrafsko odjeljenje i Upravu Vojne pošte. Godine 1907. bilo je 13 pretplatnika.

Martinović, Dušan: *Cetinje – postanak, razvoj i turističke mogućnosti*, Cetinje, 1977, str. 271.

Da je u „srijedu poslije podne u znatnoj visini preletio preko Cetinja vazdušni brod, koji se, kao svijetla tacka, mogao videti i golim okom te ga je građanstvo s interesovanjem posmatralo. Vazdušni brod je otišao u pravcu depozita za vodu (Zagrablje iznad Donjeg polja, prim. B. B).

Cetinjski vjesnik, Cetinje, br. 31, 15. IV 1910. god.

Da su Cetinjani imali priliku da posmatraju let aviona nad Cetinjem i njegovo spuštanje na Obilića poljanu početkom maja 1912. godine. Avionom kojeg su Crnogorci zvali „krilatica“ upravljao je italijan slovenačkog porijekla Đani Vidmar. (Sljedeće slijetanje desilo se 5. IX 1913. godine).

Balević, Vukosav-Vule: *Otmice i udesi Jugoslovenskih aviona*, Herceg Novi, 2017, str. 49.

Da je na Cetinju trgovac Đuro Sekulić „uredio“ prvi parni mlin. Parni mlin nije bio samo prvi mlin na Cetinju, nego i u Crnoj Gori.

Carigradski glasnik, Carigrad, 14. III 1903.

Da je bečka *Informacija* izvijestila da će „na Cetinju biti posvećena katolička crkva, koja je sagrađena po planu inženjera

Koradinija. Pored crkve izgradiće se „kaptol i jedna škola“, a gradnju je potpomogao kralj Italije. „Crkva će potpadati pod barsku nadbiskupiju i litija će biti latinska“.

Carigradski glasnik, Carigrad, 14. III 1903.

Da su komandir Milo S. Martinović i Aleksa Martinović, sekretar Ministarstva inostranih djela, odlikovani ordenom francuske „počasne legije“.

Carigradski glasnik, Carigrad, 9. IV 1904.

Da je Tehničko odjeljenje zetske banovine objavilo „licitaciju za izgradnju banske palate na Cetinju. Posao je ustupljen poznatom tehničkom preduzeću inž. Tavčar iz Ljubljane“. (današnja zgrada skupštine opštine Cetinje).

Epoha, Cetinje, br. 11, 28. III 1931, str. 1.

Da je velemajstor Božidar Bonja Ivanović, boraveći na Hvaru kao gost na Međunarodnom ženskom internacionalnom turniru, imao neobično sportsko iskustvo. Naime, u dvorištu hotela, đe su takmičari bili smješteni, domišljati Hvaranin Jozo je na lak način dolazio do solidnog džeparca. On je sa gostima hotela igrao stoni tenis i šah i to u njemačkim markama. Za taj nivo igre Jozo je bio više nego dovoljno obučen, pa mu nije bilo teško da te pobjede dobro naplaćuje. Vidjevši to, naš Bonja ponudi da se sa njim oproma u tim sportskim disciplinama. Jozo prihvati, uvjeren da će uzeti 200 ili više maraka. Najprije su odigrali partiju stonog tenisa koju je Bonja lagano dobio. Hvaraninu nije bilo pravo, pa mu ponudi da odigraju partiju šaha. Tek tu je dobio pravu lekciju pa u jednom trenutku reče: „Ti Boga Jozo, koji vrag ti je danas“! Tada mu Bonja kroz smijeh odgovori: „Ja sam prvak Crne Gore u stonom tenisu i prvak Jugoslavije u šahu, a ti si moj Jozo, baš maler kad si naletio na mene od 23 miliona Jugoslovena“. (Sva sreća što Jozo nije poželio da se sa

Bonjom oproba i u bokserskim vještinama jer bi i u tom sportu zasigurno izgubio. Naime, Bonja je u BK „Lovćen“ veoma uspješno trenirao boks, prim. B. B).

Ivanović, Božidar – Bonja: *Igrati svoj život*, Podgorica, 2016, str. 81.

Da je Drago Savov Janković iz Jankovića krša (selo kod Cetinja) napravio bez obije ruke i jednog oka kamene gusle koje je poklonio predsjedniku Jugoslavije Josipu Brozu Titu. Na guslama je sa jedne strane urezao stihove:

Ja napravih gusle ove,
bez obije ruke moje.
i bez desnog oko svoga
tužna želja srca moga.

A sa druge: S puno volje i elana
gusle radih deset dana
posvetih ih drugu Titu
u čast njegovog rođendana.

Na istoj strani gusala izrezbario je grb Crne Gore, Jugoslavije
i zvijezdu petokraku.

Izvor: Pavle Jovanov Martinović (brat od tetke Draga Savova Jankovića).

Da je Cetinjanin Mića Perazić u istom danu igrao tri utakmice saveznog ranga, u tri različita sporta.

Prvu je odigrao za rukometni klub „Lovćen“ u 10 h, drugu (košarka) za isti klub u 12 h, a treću utakmicu u 16 h za fudbalski klub „Lovćen“.

Crmnica: ličnosti, Virpazar, 2014, str. 193.

Da na spomeniku poznatog cetinjskog skojevca Gojka Gruške na Balšića pazaru na Cetinju stoje uklesana slova „GRB-KRV“. Skojevsku organizaciju, pored Gojka, sačinjavali su još dvojica

njegovih cetinjskih drugova po imenu Radislav Radifković i Bero Vulićević. Upravo u njihovim početnim slovima imena i prezimena krije se taj konspirativni nazivs. On glasi G(ojko), R(adisav), B(ero) – K(ruška), R(adifkovć), V(ulićević).

Glasnik, list SUBNORA Crne Gore, jun 2015, str. 64.

Da je na Cetinju 29. 10. 1903. godine otvoreno prvo dječije zabavište (vrtić) , pod nazivom „Dječiji sad velike knjeginje Milice Nikolajevne – ćerke knjaza Nikole“.

Carigradski glasnik, Carigrad, 7. XI 1903.

Da je Jovanka Kapisoda, rođena Jablan, rodila 24 deteta. Zanimljivo je da je 5 puta rodila blizance.

Izvor: Minjo Jablan (bratanić Jovanke Kapisode).